

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΓΙΟΥΣ ΝΟΥΣ

Ἵ) ἄνθρωπος κατὰ δύο δυνάμεις τοῦ νοῦ ὑπερέχει καὶ διαφέρει τῶν ζώων· κατὰ τὴν δημιουργικὴν, καὶ κατὰ τὴν προνοητικὴν, ἡγουν κατὰ τὸ διανοεῖν προορᾶν. Κατὰ τὰς δύο ταύτας νοητικὰς δυνάμεις ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατὰ τὸν Μωϋσῆν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».

Ὅσον λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ταύτας μᾶλλον ἀναπτυγμένας, κατὰ τόσον περισσότερον ὑπερέχει τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ τελειότερος γίνεται, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν πλησιάζει· τοῦτο εἶπε καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ἐσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν» (Ματθ. Ε.)

Ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δύο τούτων θείων δυνάμεων τοῦ νοῦς ἐκπηγάζει πᾶν ἀγαθόν· ἐκ δὲ τῆς μικρότητος τούτων προέρχεται πᾶν κακόν.

Διὰ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ὁ ἄνθρωπος ἐπινόει ἐργαλεῖα, μηχανάς, μεθόδους, καὶ πᾶσαν ἐφεύρεσιν πρὸς εὐκολωτέραν καὶ μείζονα οἰκονομίαν τῶν ἀναγκῶν του, καὶ ἀπόλαυσιν τοῦ τερπνοῦ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν.

Διὰ τῆς προνοητικῆς ὁ ἄνθρωπος προβλέπει πρὸς τὰ μέλλοντα, καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν διαθέτει τὰς ἄλλας δυνάμεις του.

Ὁ προνοητικὸς νοῦς ἀπαιτεῖ πλείονα ἀντιληψιν, ἀγγίνοιαν, ὀξύδερκειαν, μνήμην καὶ κρίσιν βαθεῖαν.

Αἱ δύο αὗται δυνάμεις οὐδέποτε συνυπάρχουσιν ἐπίσης ἀνεπτυγμέναι εἰς πάντα ἄνθρωπον. Εἰς τοὺς μὲν πέφυκεν ἡ ὑπεροχὴ τῆς μιᾶς, ἥτοι τῆς δημιουργικῆς, εἰς τοὺς δὲ ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἄλλης, ἥτοι τῆς προνοίας· εἰς ὅσους ἀμρότεροι εἰσὶν ἐπίσης καὶ μεγάλως ἀνεπτυγμέναι, οὗτοι εἰσὶν οἱ μεγάλοι νόες· εἰς μόνους ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξε τοιοῦτος, οὗτός ἐστιν ὁ μέγας καὶ σοφὸς Ἀριστοτέλης, τοῦ ὁποίου οὔτε ἀνώτερος οὔτε ἴσος δύναται πλέον γενέσθαι. Ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ δημιουργικὴ δύναμις, ἐκεῖ γίνονται οἱ ἐξέ-

χοντες ἐπιστήμονες, ἐξέχοντες τεχνίται, βιομήχανοι κλπ. Ὅπου δὲ ἐπικρατεῖ ἡ πρόνοια, ἐκεῖ ἀναφαίνονται κατὰ τὸ εἶδος τῆς διαθέσεως ἐπίσημοι πολιτικοί, στρατηγοί, εὐδόκιμοι εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, καὶ βαθύπλουτοι ἐξ ἀτομικῆς ἐνεργείας, καὶ οὐχὶ ἐκ κληρονομίας ἢ ἄλλης τύχης. Διὰ τῆς προνοίας, ὑπάρχοντος καὶ κόκκου τύχης, ὁ ἔμπορος καθίσταται βαθύπλουτος, διὰ ταύτης διαμορφώνονται καὶ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη, καὶ ἀποκτῶσιν εὐημερίαν καὶ ἰσχύιν.

Εἰς ὅσους ἡ προνοητικὴ δύναμις εἶνε μικρὰ ἢ ἐκλείπει σχεδὸν ὁλοσχερῶς, οὗτοι εἰσὶν πτωχοί, ἄποροι καὶ ἄθλιοι· διότι οὐ δύνανται προνοεῖν πρὸς τὸ κέρδος, οὔτε διατηρεῖν τοῦτο διὰ τῆς εὐλόγου οἰκονομίας, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς προνοίας. Ἐκτὸς τῶν ἐκ τῶν συμφορῶν τῆς τύχης περιπεσόντων εἰς πτωχίαν, πᾶς ἄλλος πτωχὸς πέφυκε τοιοῦτος· διότι στερεῖται τῆς προνοητικῆς δυνάμεως. Γεννῶνται ἵνα ὦσι πτωχοί, γεννῶνται ἄλλοι ἵνα πλουτήσωσι, ἄλλοι ἵνα ἀναμορφώσωσι κοινωνίας καὶ ἔθνη, ἄλλοι ἵνα ἀναπτύξωσιν ἐπιστήμας καὶ τέχνας κλπ.

Ὁ προνοητικὸς ἄνθρωπος πάντοτε γίνεται εὐπορος, ἔστω καὶ ἂν ἡ τύχη δὲν συμβάλλῃ πρὸς τὸν μέγαν πλοῦτον, εἶνε ἐνάρετος, εἶνε φίλος τοῦ ἀγαθοῦ, φίλος τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, καὶ πάσης ἀρετῆς. Ὁ δὲ μὴ προνοητικὸς εἶνε φαῦλος, κακός, ὑποπίπτει εἰς σφάλματα καὶ ἐγκλήματα, καὶ καθίσταται δυστυχής.

Ὁ σοφὸς Δημόκριτος ἦτο πλούσιος ἐκ πατρὸς· ἀλλ' ἀγαπῶν τὰς φιλοσοφικὰς ἀπασχολίας, ἐχάρισε τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν ἀδελφόν του Δάμασιν, καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν λιτότητα. Οἱ συμπολίται του Ἀβδηρίται, οἵτινες ἐστεροῦντο τῆς προσηκούσης προνοίας, ἐκατηγόρουσαν αὐτὸν ὡς ἀνίκανον νὰ πλουτίζῃ, καὶ ὅτι ὡς φιλόσοφος δὲν δύναται νὰ ἀποκτᾷ μεγάλην περιουσίαν. Ὁ Δημόκριτος ἵνα τοῖς ἀποδείξῃ τὴν ἀπάτην των, καὶ ὅτι ἂν δὲν ἔχῃ πλοῦτον, τοῦτο προέρχεται, διότι δὲν θέλει. Παρετήρησε κατὰ τὸ ἔαρ ἐκείνου τοῦ ἔτους φαινόμενα ἀστρονομικά, ἐξ ὧν προενόησεν ὅτι, ἐν ᾧ αἱ ἐλαίαι ἐδείκνυνον ἀσθονίαν, ἐμελλεν ὁ καρπὸς αὐτῶν κατὰ τὸ θέρος νὰ

καταστροφῇ καὶ τὸ ἔλαιον νὰ ὑπερτιμηθῇ· οἱ Ἀβδηρίται κύριον πόρον τοῦ ζῆν εἶχον τὴν ἐσοδεῖαν τοῦ ἐλαίου. Λέγει λοιπὸν τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ ἀγοράσῃ ἅπαν τὸ ἐνυπάρχον ἔλαιον καὶ νὰ προστοιχίσῃ καὶ τὸ μέλλον κατ' ἐντολὴν του. Ὁ ἀδελφός του ἐκ σεβασμοῦ ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν ταύτην. Οἱ δὲ Ἀβδηρίται ἤρξαντο χλευάζειν τὴν ἀνοησίαν τοῦ Δημοκρίτου. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως χρόνου τινὸς αἱ ἐλαίαι, αἱ δεικνύουσαι τόσῃν ἀφθονίαν, κατέστησαν ἄφοροι, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐλαίου μεγαλῶς ἀνυψώθη, ὥστε κέρδη μέγιστα εἶχε πλέον ὁ Δημοκρίτος. Τότε οἱ Ἀβδηρίται συνησθάνθησαν τὴν πλάνην των, καὶ ἤρξαντο νὰ παρακαλῶσι τὸν σοφὸν Δημοκρίτον ἵνα φανῇ οἰκτίρμων. Ὅθεν συγκαλέσας εἰς συνάθροισιν ὅλους τοὺς συμπολίτας εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἔπραξε τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ φιλόσοφος δύναται νὰ κερδίζῃ χρήματα καὶ νὰ γείνη πλούσιος· ἀλλὰ δὲν θέλει. Ὅθεν συγχωρεῖ αὐτούς, καὶ ἀφίνει τὰ κέρδη πρὸς ὠφέλειαν αὐτῶν.

Αἱ τοῦ νοὸς δυνάμεις ἐνοικοῦσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Ὁ ὕγις ἐγκέφαλος ἔχει καλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐνεργούσας τὰς δύο ταύτας δυνάμεις. Διὰ τοῦτο κοινῶς λέγουσι διὰ τὸν καλῶς καὶ προνοητικῶς σκεπτόμενον ὅτι εἶνε γε ρὸ (ὕγιρὸν) κε φ ἄ λ ι, γε ρὸς (ὕγιρὸς) νοῦς, δυν α τὸς νοῦς, μέ γ ας νοῦς.

Ὁ μέγας νοῦς εἶνε σπάνιος εἰς τὰς κοινωνίας καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔθνη. Δὲν παρίσταται πάντοτε κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν· ὡς τὰ δένδρα καὶ οἱ ἄγροι οὐ πάντοτε εὐφοροῦσιν, ἀλλὰ κατὰ περιόδους, οὕτω καὶ οἱ μεγάλοι νόες, οἱ ὕγιρὸι νόες, οὐ πάντοτε γεννῶνται· ὑπάρχουσι περίοδοι καὶ ἐποχαὶ ἄγονοι τοιούτων νοῶν, καὶ ἐποχαὶ γόνιμοι. Ὅταν αἱ ἐποχαὶ ᾧσιν ἄγονοι τοιούτων νοῶν, αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη καταπίπτουσιν, ὀπισθοδρομοῦσιν ὅτε μὲν ἠθικῶς ὅτε δὲ ὕλικῶς, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἀλλοτε δὲ ὀπισθοδρομοῦσι καὶ κατ' ἀμφοτέρω.

Αἱ τοιαῦται κοινωνίαι εἰσὶν ἄτυχεῖς καὶ δυστυχοῦσι· διότι ἡ μικρὰ πρόνοια περιστρέφεται εἰς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, περιορισμέ-

νου τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, οὐ ἔνεκα πᾶσα κοινωνία συνέστηκε.

Ὁ βίος τῶν ἐθνῶν ἐπιμαρτυρεῖ τὰς ἀληθείας ταύτας.

Ὅταν αἱ ἐποχαὶ εἰσι γόνιμοι ὕγιρῶν νοῶν, ἀναφαίνονται νέες μεγάλοι δημιουργικοὶ καὶ προνοητικοί. Αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη ὡς ἀσπαραγοὶ ταχέως ἀναπτύσσονται· ἐκεῖ διακρίνεται καὶ τιμᾶται ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἰκανότης, καὶ ἐνισχύονται καὶ ἐνθαρρύνονται ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχωσιν εἴτε εἰς πλουσίους εἴτε εἰς πτωχοὺς. Αἱ ἐπιστήμαι, αἱ τέχναι, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἀμιλλώμενα ἀναπτύσσονται. Ἡ ἐθνικὴ εὐημερία καὶ ἰσχύς προσδεύει, καὶ μετὰ τοῦ ἔθνους καὶ πάντες οἱ πρὸς τὴν πρόδον πεφυκότες ἀναδεικνύονται, καὶ εὐημεροῦσι. Δόξα καὶ εὐτυχία διαλάμπει πανταχοῦ. Ἡ Ἑλλὰς ἐντὸς 200 ἐτῶν, ὑπαρξάντων μεγάλων νοῶν, ἀφίκετο εἰς τὸν κολῳφῶνα τῆς δόξης κατ' ἐπιστήμας καὶ τέχνας· κατέστη ἰσχυροτάτη καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐντὸς 70 ἐτῶν ἔχοντες μεγάλους νόας καθυπέταξαν τὴν τότε οἰκουμένην.

Ἀρα ἐπῆλθεν ἐποχὴ στερουμένη μεγάλων νοῶν, ἐπῆλθε καὶ ἡ κατάπτωσις καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

(Φοῖβος)

ΗΘΙΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ

1. Τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα δύναται μόνον νὰ βελτιωθῇ δι' ἀναγνώσεων καθαρῶς ἠθικῶν. Ἀλλὰ τοιαῦται ἀναγνώσεις δὲν δύνανται νὰ εὗρωσιν εἴσοδον ἐκεῖ, ἐνθα θεωρεῖται ὡς ἔωλον καὶ ἀγροῖκον τὸ περὶ θρησκείας λαλεῖν ἢ ἀναγινώσκειν!

Μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων ἐκείνων κυριῶν, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν δι' ἀναγνώσεων θρησκευτικῶν ἐψυχαγωγοῦντο, εἶνε ἰδιαζόντως ἡ Ἰωάννα Γραῖη, θυγάτηρ τοῦ δουκὸς τῆς Σουφοόλκης. Εἰ καὶ ἐδιδάχθη πολλὰς ἐ-